

Міністерство освіти і науки України Відокремлений
структурний підрозділ закладу вищої освіти «Відкритий
міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Хмельницький інститут соціальних технологій

Кондратюк С.М.

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТА
ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

**галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 053 «Психологія»**



**Хмельницький
2022**

УДК 159.9: 378 (072)

Рекомендовано до друку Вченою радою Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» (протокол № від 2022 року)

Рецензенти:

Волинець Н. В. – д. психол. н., доцент, професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Левицька Л.В. – к. психол. н., доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

Кондратюк С.М.

Методичні рекомендації до написання та захисту кваліфікаційної роботи першого (бакалаврського) рівня вищої освіти : спеціальності 053 «Психологія» / Уклад. : С. М. Кондратюк; ХІСТ Хмельницький : Університет «Україна», 2022. 47 с.

Методичні рекомендації до написання та захисту кваліфікаційних робіт бакалавра зі спеціальності 053 «Психологія» денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня містять загальні вимоги до змісту і структури кваліфікаційної роботи, методичні вказівки й рекомендації щодо організації і здійснення наукового дослідження, написання й оформлення кваліфікаційної роботи, підготовки та порядку її захисту і оцінювання, правила та вимоги до публікації. Для здобувачів вищої освіти, викладачів, наукових керівників кваліфікаційних робіт.

УДК 159.9: 378 (072)

© Кондратюк С. М., 2022

© ХІСТ Університету „Україна”, 2022

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	4
РОЗДІЛ 2. ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	6
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	8
РОЗДІЛ 4. ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	19
РОЗДІЛ 5. ЗАХИСТ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	
<i>Додаток А.</i> Приклад заяви на затвердження теми кваліфікаційної роботи	31
<i>Додаток Б.</i> Зразок титульного аркуша кваліфікаційної роботи	32
<i>Додаток В.</i> Зразок анотації кваліфікаційної роботи.....	33
<i>Додаток Г.</i> Зразок оформлення змісту кваліфікаційної роботи	34
<i>Додаток Д.</i> Зразок написання вступу кваліфікаційної роботи	35
<i>Додаток Е.</i> Зразок написання висновків кваліфікаційної роботи ...	38
<i>Додаток Ж.</i> Зовнішня рецензія на кваліфікаційну роботу	40
<i>Додаток И</i> Внутрішня рецензія на кваліфікаційну роботу.....	42
<i>Додаток К.</i> Зразок відгуку керівника кваліфікаційної роботи	43
<i>Додаток Л.</i> Зразок оформлення списку використаних джерел кваліфікаційної роботи	44

РОЗДІЛ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Підготовка кваліфікаційної роботи є завершальною стадією навчання здобувачів вищої освіти в університеті за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем: бакалавр.

Кваліфікаційна робота – це форма самостійної навчально-дослідної роботи здобувача вищої освіти, а на завершальному етапі підготовки фахівця певного рівня кваліфікації, метою якої є поглиблення теоретичних знань, розвиток навичок дослідницької роботи та підтвердження готовності випускника до самостійної професійної діяльності.

Відповідно до стандарту вищої освіти із галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 053 «Психологія» підготовка і захист кваліфікаційної роботи – неодмінна умова професійної кваліфікації здобувача і визнання його фахівцем з вищою освітою.

Кваліфікаційна робота бакалаврського рівня за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», що виконується на четвертому році навчання, продовжує, розвиває і закріплює дослідницькі аналітичні навички, вироблені здобувачами вищої освіти раніше. Від попередньої курсової роботи бакалаврська відрізняється не лише більшим обсягом, але й аналітичністю, складністю проблеми, застосуванням ширшого кола дослідницьких методів, ґрунтовним знанням наукової літератури з обраної тематики. Свідченням цього є кваліфіковано проведений у першому розділі огляд спеціальної літератури, розширення емпіричної частини за рахунок систематизації, інтерпретації та узагальнення отриманих результатів дослідження, розробленої тренінгової або корекційної програми щодо досліджуваної проблеми.

У процесі виконання кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти кваліфікаційної програми у відповідності до кваліфікаційних вимог повинен:

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР6. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР7. Рефлексувати, критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.

ПР8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних, просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо відповідно до вимог замовника

Кваліфікаційна робота передбачає самостійне розв'язання складної задачі або комплексної проблеми у сфері психології, що супроводжується проведенням досліджень та/або застосуванням інноваційних підходів та характеризується невизначеністю умов і вимог. У кваліфікаційній роботі не може бути академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації. Кваліфікована робота має бути розміщена на сайті закладу вищої освіти або його структурного підрозділу, або у репозиторії закладу вищої освіти.

Запропоновані рекомендації докладно характеризують кваліфікаційні роботи, що виконуються здобувачами вищої освіти відповідно до діючих навчальних планів. Розкриваються сутність, послідовність підготовки та виконання наукової роботи, підготовка до захисту, захист, оцінювання та наукове керівництво роботами.

Ці методичні рекомендації, як частина засобів діагностики, розроблені на підставі Закону України «Про вищу освіту», галузевих стандартів вищої освіти України щодо підготовки бакалаврів галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки». Метою цих методичних рекомендацій є надання здобувачам вищої освіти допомоги з організації раціональної роботи (збиранні інформації, визначенні структури і змісту основних розділів випускної роботи, друкуванні) та захисту її в екзаменаційній комісії.

Методичні вказівки призначені для здобувачів вищої освіти кваліфікаційної програми, а також для наукових керівників робіт.

РОЗДІЛ 2.

ВИМОГИ ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної роботи має відображати основну ідею, завдання, положення, які необхідно дослідити. Критерієм вибору теми дослідження є її актуальність щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики з психології.

Термін виконання кваліфікаційних робіт визначається робочим навчальним планом. Кваліфікаційна робота виконується українською мовою. Захист роботи проходить державною мовою. Кваліфікаційна робота, яка не відповідає вимогам щодо змісту та оформлення, написана без дотримання затвердженого плану, не містить матеріалів конкретного дослідження теми, обґрунтованих проектних пропозицій до захисту не допускається.

Організація і контроль за процесом підготовки й захисту кваліфікаційних робіт покладаються на завідувача кафедри.

При виконанні кваліфікаційної роботи наукові керівники та здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватися загальнонавчальних норм етики, моралі, правил поведінки, визначених Положенням про академічну доброчесність.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- самостійне виконання завдання на кваліфікаційну роботу з сумлінним опрацюванням всіх розділів та пунктів;

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- відсутність фальсифікування або фабрикування інформації та її наступне використання в кваліфікаційній роботі;

- використання у кваліфікаційній роботі лише перевірених та достовірних джерел інформації та грамотне посилання на них.

Порушенням академічної доброчесності при виконанні кваліфікаційної роботи вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами;

- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих результатів як нових;

- фабрикація – вигадкування даних чи фактів;

- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних;

обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо авторства виконання кваліфікаційної роботи.

За порядок використання фактичного матеріалу під час виконання кваліфікаційної роботи, обґрунтованість і достовірність висновків персонально відповідає здобувач вищої освіти і науковий керівник

Особливу увагу слід звернути на стиль написання науково-дослідної роботи – науковий. У науковій роботі необхідний єдиний лаконічний об'єктивно-безсторонній стиль викладення матеріалу, орфографічна та синтаксична грамотність.

Перед початком написання кваліфікаційної роботи потрібно ретельно ознайомитись з навчальною та науковою літературою, опрацювати базу з досліджуваної теми, скористатися матеріалами мережі Інтернет. При вивченні літературних джерел рекомендується вести робочі записи, що полегшує систематизацію та узагальнення матеріалів у відповідності з планом кваліфікаційної роботи. Особливу увагу слід звернути на сучасні літературні джерела (статті, монографії, підручники), що регламентує досліджувану тему, виявити в ній прогалини та недоліки. Опрацювавши літературні джерела, слід приступати до написання теоретичної частини у відповідності із методичними рекомендаціями.

Незалежно від обраної теми, **структура кваліфікаційної роботи** має бути такою: титульний аркуш; анотація; зміст; перелік умовних позначень (при необхідності); вступ; основна частина (два розділи, висновки наприкінці кожного розділу); висновки; список використаних джерел; додатки.

Тема набуває чинності після оформлення розпорядження ректора закладу вищої освіти про затвердження тем і наукових керівників кваліфікаційних робіт не пізніше, ніж за 6 місяців до захисту для здобувачів вищої освіти.

РОЗДІЛ 3.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота має свою специфіку, її деталі завжди потрібно узгоджувати з науковим керівником.

Науковий керівник надає консультації (за попередньою домовленістю) з широкого кола питань щодо обраної здобувачем теми, рекомендує літературу, інші матеріали та джерела інформації; формулює зауваження та пропозиції до її змісту, оформлення, ходу та термінів виконання, сприяє публікації результатів наукових чи науково-методичних досліджень, а також норм і правил академічної доброчесності, відповідальності за їх порушення, порядку перевірки кваліфікаційної роботи на плагіат тощо.

Науковий керівник не є ні співавтором, ні редактором випускної кваліфікаційної роботи і тому не повинен поправляти всі наявні в роботі теоретичні, методологічні, стилістичні та інші помилки. Рекомендації та зауваження наукового керівника студент повинен адекватно сприймати.

Здобувач вищої освіти ретельно додержується норм та правил академічної доброчесності при підготовці кваліфікаційної роботи, періодично (у терміни, узгоджені з науковим керівником) інформує наукового керівника про хід виконання кваліфікаційної роботи, отримує консультації щодо проблемних питань, які в нього виникають, відповідально ставиться до зауважень, рекомендацій та порад наукового керівника, своєчасно виконує надані рекомендації, усуває зауваження.

Відповідно до календарного плану здобувач вищої освіти має подавати роботу частинами на перегляд, а у встановлений графіком кінцевий термін подає завершену кваліфікаційну роботу на рецензування науковому керівникові.

Рационально організувати роботу над кваліфікаційною роботою, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко і своєчасно розробити вибрану тему допоможе *алгоритм написання кваліфікаційної роботи*.

Кваліфікаційну роботу доцільно виконувати в такій послідовності:

1. Вибір теми

Цей етап починається з **вибору теми** кваліфікаційної роботи, її осмислення та обґрунтування. З переліку тем запропонованих кафедрою, здобувач вищої освіти вибирає ту, яка найповніше відповідає його інтересам та схильностям. Або ж здобувач вищої освіти пропонує

свою тему із обґрунтуванням до вивчення, яку розглядають та затверджують на засіданні кафедри.

2. Виявлення і відбір літератури з тем, її вивчення

Виконання завдань дослідження неможливе без **ознайомлення з основними літературними джерелами** з теми кваліфікаційної роботи. З метою повного їх **виявлення** необхідно використовувати різні джерела пошуку: каталоги та картотеки бібліотеки навчального закладу, а також провідних бібліотек міста, бібліотечні посібники. Під час джерелознавчих пошуків необхідно з'ясувати **стан вивченості обраної теми** сучасною наукою, щоб не повторювати в роботі загальновідомих істин, конкретніше точніше визначити напрями та основні розділи свого дослідження. Пошук має охоплювати як літературу попередніх років, так і публікації періодичних видань останніх 5 років (не менше ніж 30% від загального обсягу використаної літератури). Перевага має віддаватися першоджерелам. Пошук у мережі Інтернет дає змогу отримати найактуальнішу інформацію про стан розробленості проблеми, про найновіші напрями сучасних досліджень та їх результати, проте вимагає виваженого та обережного підходу до оцінювання якості та ступеня наукової обґрунтованості наявних джерел. Складену з теми роботи картотеку необхідно дати на перегляд науковому керівникові, який порекомендує праці, котрі треба вивчити в першу чергу, а також ті, які слід виключити з картотеки або включити до неї.

3. Складання попереднього плану

Процес уточнення структури складний і може тривати протягом усієї роботи над дослідженням. **Попередній план роботи** треба обов'язково показати науковому керівникові, оскільки може статися, що потрібно буде переписувати текст роботи.

4. Написання вступу

Вступ доцільно писати після того, як написана основна частина кваліфікаційної роботи. *Основні елементи вступу:* обґрунтування актуальності теми, визначення об'єкта, предмета, мети, завдань дослідження, гіпотези (за необхідності), методів дослідження, наукової новизни отриманих результатів, теоретичного та практичного значення роботи, особистого внеску автора, апробації результатів роботи, публікації, структура роботи.

Актуальність теми полягає у критичному аналізі та порівнянні з уже проведеними дослідженнями згідно обраної теми. Доцільність дослідження обґрунтовують шляхом визначення нагальних потреб

практики та встановлення прогалін у науці щодо вирішення цих проблем

Наприклад:

Актуальність дослідження полягає в тому, що у ранньому юнацькому віці відбуваються зміни в індивідуальних особливостях особистості і це може вплинути на загострення міжособистісних стосунків. Невід’ємною складовою людського життя виступає конфлікт, він відіграє значну роль як у розвитку окремої особистості, так і у розвитку суспільства. Конфлікт вивчають через зіткнення протилежно спрямованих, несумісних позицій, через окрему ситуацію в свідомості та міжособистісних взаємодіях або в міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей, пов’язане з негативними емоційними переживаннями.

Багато філософів, соціологів, психологів, конфліктологів намагалися з’ясувати суть, причини виникнення та можливі шляхи подолання або уникнення конфліктів. Проводилися дослідження в сфері конфлікту, серед них З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм з психоаналітичним дослідженням конфлікту; К. Левін, Д. Кречів, Л. Ліндсей – теорія групової динаміки; Дж. Морено, Е. Дженігс, С. Додд, Г. Гурвич, Ф. Хайдер – соціометричний підхід; В. Бехтерев, А. Лурія, А. Макаренко, Н. Грішина, М. Пірена Н. Пов’якель – у педагогічному процесі; Р. Грановська, А. Маркова, С. Безносков, Є. Зеер – процес професіоналізації, аналіз періодів регресу, стагнації, дезадаптації, деформації та криз.

Конфлікт присутній у повсякденній життєдіяльності особистості юнацького віку, тому важливо навчитися протистояти спокусі включення в конфлікт як активного учасника, у важких ситуаціях неконфліктно вирішувати виникаючі внутрішні і зовнішні протиріччя по актуальних питаннях життєдіяльності.

Об’єкт дослідження – різні аспекти теорії та практики науки, які потребують дослідження.

Предмет дослідження – суттєві зв’язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі, є головними, визначальними для конкретного дослідження.

Предмет дослідження є вужчим, ніж об’єкт. Іншими словами, об’єктом виступає те, що досліджується. А предметом – те, що в цьому об’єкті має наукове пояснення.

Наприклад:

Об’єкт дослідження: конфлікт як явище міжособистісної взаємодії

Предмет дослідження: психологічні особливості подолання конфліктів у юнацькому віці.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з його кінцевим результатом і шляхом його досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає вирішення здобувачами вищої освіти проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці і вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування.

Формулюється у вигляді запланованого наукового результату дослідження і за змістом узгоджується із темою роботи. Доцільно застосовувати такі висловлювання: «Визначити...», «Виявити...», «З'ясувати...», «Довести...», «Розробити та апробувати...».

Наявність поставленої мети дослідження дозволяє визначити **завдання дослідження**, які можуть включати такі складові:

вирішення певних теоретичних питань, які входять до загальної проблеми дослідження (наприклад, виявлення сутності понять, явищ, процесів, подальше вдосконалення їх вивчення, розробка ознак, принципів та умов застосування тощо);

всестороннє (за необхідності й експериментальне) вивчення практики вирішення даної проблеми, виявлення її типового стану, недоліків і труднощів, їх причин, типових особливостей передового досвіду; таке вивчення дає змогу уточнити, перевірити дані, опубліковані в спеціальних періодичних і неперіодичних виданнях, підняти їх на рівень наукових фактів;

обґрунтування системи заходів щодо вирішення даної проблеми;

емпірична перевірка запропонованої системи заходів щодо відповідності її критеріям оптимальності, тобто досягнення максимальної важливості у відповідних умовах результатів вирішення цієї проблеми при певних затратах часу і зусиль;

розробка рекомендацій та пропозицій щодо використання результатів дослідження у практиці роботи відповідних установ.

Формулюють через дієслово у вигляді стислих і конкретних тез: «Проаналізувати...», «Емпірично дослідити», «Виявити», «Визначити...», «Описати...», «Обґрунтувати...», «Довести...», «Досягти...», «З'ясувати...», «Охарактеризувати...», «Провести...», «Розкрити...», «Розробити...».

Наприклад:

Тема: Психологічні особливості подолання конфліктів у юнацькому віці

Мета дослідження: розробити корекційно-розвивальну програму щодо розвитку навичок поведінкової саморегуляції особистості у конфліктній ситуації

Для виконання мети у роботі поставлені такі **завдання:**

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз вивчення конфліктів у юнацькому віці.
2. Емпірично дослідити психологічні особистості конфліктів в юнацькому віці.
3. Розробити корекційно-розвивальну програму щодо розвитку навичок поведінкової саморегуляції особистості у конфліктній ситуації.

Гіпотеза (недоведена теза, припущення, можлива відповідь на запитання) – це науково обґрунтоване припущення, що висувається для пояснення існування окремих явищ, процесів, зв'язків між ними, закономірностей та механізмів їх, яке після перевірки може виявитись дійсним або хибним. Гіпотеза являє собою ймовірну відповідь на питання, що виникають у ході дослідження, це одне з можливих вирішень проблеми.

Методи дослідження. Вони використовуються як інструмент, завдяки якому досягається визначена мета роботи. Під час написання кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен обирати та використовувати ті методи, за допомогою яких можлива реалізація поставлених у дослідженні завдань. Перераховуються використані у кваліфікаційній роботі наукові методи дослідження (теоретичні, емпіричні, статистичні) та змістовно відзначається, що саме досліджувалося кожним методом.

База дослідження. Надається інформація про базу проведення експерименту і кількість досліджуваних (їх розподіл за такими характеристиками як вік, стать, професія тощо).

Теоретичне значення виступає важливою характеристикою наукового дослідження в ракурсі перспективності, доказовості, концептуальності отриманих результатів. Теоретична значущість роботи визначається впливом результатів на вже існуючі в науці концепції, теорії, уявлення (їх розширення, доповнення, поглиблення тощо).

Практичне значення характеризується реальними зрушеннями у дослідженні, досягнутими завдяки впровадженню під час практики результатів дослідження. Пропонується, як можна використати отримані дані на практиці із зазначенням конкретних галузей діяльності.

Особистий внесок автора. У разі використання в кваліфікаційній роботі ідей чи розробок, що належать співавторам, разом із якими були написані наукові праці, підготовлені доповіді і виконані спільні дослідження, здобувач вищої освіти повинен відзначити цей факт у кваліфікаційній роботі з обов'язковою вказівкою конкретного особистого внеску.

Необхідно показати відмінність отриманих результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни: уперше розроблений, запропонований, синтезований, удосконалений (модифікований), одержав подальший розвиток тощо. Для формулювання використовують такі вирази: «Уперше обґрунтовано...», «Уперше отримано...», «Удосконалено...», «Подальшого розвитку набули...», «Розширено наукове уявлення щодо...».

Апробація результатів роботи. Зазначається, на яких конференціях, семінарах доповідалися результати дослідження викладені у кваліфікаційній роботі.

Публікації. Наявність публікацій, що є підтвердженням апробації результатів наукового дослідження, є обов'язковою умовою допуску до захисту кваліфікаційної кваліфікаційної роботи. Зазначається кількість та назви статей у наукових журналах, збірниках наукових праць, матеріалів і тез конференцій, в яких опубліковані результати кваліфікаційної роботи.

Структура та обсяг роботи. Перераховуються усі структурні елементи кваліфікаційної роботи із зазначенням про обсяг, кількість розділів, списку використаних джерел, додатків.

5. Робота над основною частиною роботи

Готуючись до викладення тексту кваліфікаційної роботи, доцільно ще раз уважно прочитати її назву, що містить проблему, яка повинна бути розкрита. Проаналізований та систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ – окрему частину цього питання.

У структурі основної частини кваліфікаційної роботи обов'язковими є три розділи:

1. Теоретичний (реферативний)
2. Емпіричний (дослідницький)

Кожний розділ починають з нової сторінки. У кінці кожного розділу формулюються висновки зі стислим викладом результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць.

Перший розділ присвячується теоретичному обґрунтуванню питання опираючись на аналіз джерельної бази Назва розділу має відображати сутність проблеми. Не допускається називати його загальним визначенням “Теоретична частина”, “Теоретичний розділ”, “Теоретичне обґрунтування” тощо. Він як звично повинен містити 2-3 підрозділи.

У першому теоретичному розділі висвітлюється стан проблеми дослідження. Крім короткої історії питання необхідно означити найбільш відомі у світовій психології підходи до розв'язання проблеми дослідження, а також сучасний (за останні 4-5 років) стан досліджень у цій галузі, зокрема в українській психології. Викладення матеріалу має бути не у вигляді набору фактів та цитат, а передбачає обґрунтований, із посиланнями авторський аналіз пропонованих підходів та інтерпретацію означених фактів; у структуруванні матеріалу слід виходити з логіки розкриття проблеми дослідження.

Основними літературними джерелами під час написання кваліфікаційної роботи є: навчальні посібники, підручники, монографії, наукові статті, автореферати дисертацій, дисертації, збірники матеріалів наукових конференцій, наукові збірники дослідницьких матеріалів установ, навчальних закладів або наукових товариств із найважливіших наукових проблем та ін. Потрібно записати бібліографічні реквізити (автор, назва, видавництво, рік видання, кількість сторінок), відповідно до вимог оформлення найменувань джерел у списку літератури; використовується не вся інформація, що міститься у певному джерелі, а тільки та, яка безпосередньо стосується теми роботи і тому найбільш цінна і корисна; при читанні слід виписувати найбільш чіткі цитати, що стосуються проблеми та обов'язково записувати номери сторінок, щоб потім можна було зробити посилання.

У висновках до розділу наводяться основні результати теоретичного аналізу, власне бачення щодо вирішення означеної проблеми як основа для розроблення емпіричного (констатувального) етапу дослідження.

У другому розділі висвітлюють результати констатувальної частини емпіричного дослідження, що включає, по-перше, опис методики та організації дослідження: його етапів, окремих процедур (тестування, анкетування, інтерв'ю тощо), кількісну та якісну характеристику вибірки; обґрунтування доцільності використання тих чи інших психодіагностичних методик відповідно до теоретичної моделі дослідження; по-друге – представлення отриманих статистичних результатів, їх кількісну та змістову інтерпретацію.

Не допускається називати розділ “Практична частина”, “Експериментальна частина”. Доцільно називати розділ “Емпіричне вивчення...”.

Проведення дослідження започатковується розробкою програми. Програма дослідження – це документ, який регламентує всі етапи, стадії підготовки, організації та проведення конкретного дослідження. Програма дослідження містить теоретичні обґрунтування

методологічних підходів і методичних прийомів вивчення певного явища або процесу. У другому підрозділі другого розділу описуються та аналізуються отримані власні емпіричні дані та результати. Матеріал структурується, виходячи з логіки розв'язання проблеми у відповідності до програми дослідження.

Детальний опис досліджуваної групи чи вибірки (репрезентативності), методик дослідження та окремих методів, які застосовувалися у процесі роботи, описують етапи експерименту та їхню послідовність. Методики: мінімальна кількість – 3 (вони повинні містити щонайменше 9 шкал). Якщо методика мало відома, її можна винести у додатки. В інших випадках цього не роблять. Досліджувані: 20-30 осіб. За неможливості зібрати належний обсяг даних, питання про зменшення групи досліджуваних вирішується на засіданні кафедри.

Відбір досліджуваних – проводиться у відповідності з прийнятим експериментальним планом. Усю сукупність потенційних досліджуваних, які можуть бути об'єктами вашого психологічного дослідження позначають як популяцію, чи генеральну сукупність, оскільки отримані висновки поширюються на усіх членів популяції, а не лише на представників цієї вибірки. Для того, щоб вибірка репрезентувала генеральну сукупність, потенційним досліджуваним повинні бути надані рівні шанси стати реальними учасниками дослідження. Вибірка повинна бути гомогенною – тобто досліджувані повинні бути збалансовані за якомога більшою кількістю характеристик. Важлива статева приналежність досліджуваних. Основна вимога до вибірки – репрезентативність – вибірка повинна якісно і кількісно представляти генеральну сукупність, основні типи потенційних досліджуваних, які існують у популяції.

На підставі первинної обробки дані групуються за певним критерієм і для наочності їх представлення подаються у графічному вигляді (таблиці, графіки, діаграми, гістограми та ін.). Представляється статистичний аналіз даних та аналізуються отримані результати.

Якісний аналіз отриманих результатів передбачає осмислення всіх даних, виявлення закономірностей, їх критичний аналіз у співставленні з іншими точками зору та раніше відомими фактами. Структуруватися даний розділ повинен на основі логіки дослідження.

Здобувач вищої освіти повинен висвітлити те нове, що він вносить у розробку проблеми, порівняти його із даними інших дослідників та практиків. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

У процесі проведення психологічних досліджень і написання наукової дослідної роботи слід чітко дотримуватися етичності та

конфіденційності як провідних стрижневих принципів психологічного дослідження. Категорично неприпустимо називати прізвища досліджуваних осіб під час обговорення результатів чи наводити їх у таблицях із результатами досліджень, а також подавати будь-яку інформацію, на підставі якої можна ідентифікувати досліджуваних.

Обґрунтовується програма формування (корекції, розвитку) певних психічних явищ (детальна програма подається у додатку), її характеристики, принципи, методи і прийоми; аналізується результативність запропонованої програми. Необхідно на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, що викладені у першому розділі, а також з врахуванням результатів аналізу, проведеного у другому розділі роботи, розробити програму корекційно-розвивальної роботи, корекцію відхилень у психічному розвитку, викласти пропозиції щодо перспектив розвитку та удосконалення діяльності обраного об'єкта дослідження (об'єкта у цілому або його окремих структурних одиниць).

Обов'язкове використання методів статистичної обробки емпіричних даних порівняльний, кореляційний, факторний, кластерний чи дискримінантний аналіз), які забезпечують належну статистичну перевірку висунутих припущень та поставлених у дослідженні завдань. Доцільно використовувати комп'ютерний варіант статистичних програм («SPSS»), який дозволяє полегшити математичну обробку емпіричного матеріалу.

Висновки до розділу формулюються лаконічно, але мають засвідчувати актуальність проведення формувальної частини експерименту.

6. Формулювання висновків і рекомендацій

Достовірність висновків загалом підтверджується **вивчення практичного досвіду роботи** конкретних установ, щодо яких проводиться дослідження. Оперативно і в повному обсязі зібрати практичний матеріал, узагальнити його та систематизувати допоможе оволодіння здобувачем вищої освіти основними **методами дослідження**: спостереженням, експериментом, бесідою, анкетуванням, інтерв'ю, математичними методами обробки кількісних даних, методом порівняльного аналізу.

Логічним завершенням кваліфікаційної роботи є **висновки**. Головна їх мета – підсумки проведеної роботи. Висновки даються у вигляді окремих лаконічних положень, методичних рекомендацій. Висновки мають засвідчити досягнення задекларованої мети та формулюються як відповідь на вирішення кожного із поставлених у

вступі завдань, *наприклад*: теоретичний аналіз наукових досліджень проблеми засвідчив..., у ході емпіричного дослідження виявлено ..., тренінгова програма спрямована... Важливо, щоб вони відповідали поставленим завданням у вступі кваліфікаційної роботи. У висновках необхідно зазначити не тільки те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, а й недоліки та проблеми, а також конкретні рекомендації щодо їх усунення. Основна вимога до заключної частини – не повторювати зміст вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах. Загальні висновки та практичні рекомендації кваліфікаційної роботи повинні бути аргументовано обґрунтовані. Завершують висновки обов'язковим абзацом про визначення перспектив подальшої розробки обраної проблематики.

7. Оформлення списку використаних джерел та додатків

Список використаних джерел складається на основі робочої картотеки і відображає обсяг використаних джерел та ступінь вивченості досліджуваної теми. „Список...” повинен містити бібліографічний опис джерел, використаних здобувачем вищої освіти під час роботи над темою. Укладаючи його, необхідно дотримуватися вимог державного стандарту. Кожний бібліографічний запис треба починати з нового рядка, літературу слід розташовувати в алфавітному порядку авторів та назв праць, спочатку видання українською мовою, потім – іноземними. До списку використаних джерел, оформленого з урахуванням усіх чинних вимог, слід обов'язково включати праці викладачів кафедри та наукового керівника, новітні видання праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, у тому числі електронні носії та інтернет-джерела. Бібліографічні записи в „Списку...” повинні мати нумерацію. Список використаних джерел повинен містити стільки позицій, скільки сторінок роботи, або більше чи менше на 10% позицій. У тексті роботи слід давати у дужках посилання на номери списку. Якщо необхідно вказати номер сторінки, її ставлять через кому після номера видання.

Результати досліджень наводять у зведених таблицях (зведених протоколах). Ці таблиці слід подати у додатках. Здобувач освіти має бути готовий показати заповнені бланки опитування із результатами власного дослідження (первинні протоколи) на вимогу наукового керівника чи комісії

Завершуючи написання кваліфікаційної роботи, необхідно систематизувати ілюстративний матеріал. Ілюстрації можна подавати у тексті або оформляти у вигляді додатків. Кожен додаток має свій заголовок і починається з нової сторінки, їх кількість не обмежується.

Позначаються вони великими літерами української абетки (за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ї), наприклад, «Додаток А». Обсяг додатків не повинен перевищувати обсягу випускної кваліфікаційної роботи. Нумерація сторінок кваліфікаційної роботи, на яких розміщені додатки, не проводиться.

8. Літературне оформлення роботи

При згадуванні в тексті прізвищ (учених – дослідників, практиків) ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (Ю. М. Столяров або Ю. Столяров); необхідно прагнути дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень і символів, не рекомендується вживати слова і вирази – штампи, вести виклад від першої особи („Я спостерігав”, „Я вважаю”). До формулювання заголовків розділів і підрозділів кваліфікаційної роботи висуваються основні вимоги: стислість, чіткість, синтаксична різноманітність у побудові речень, з переважанням простих, поширених, послідовне та точне відображення внутрішньої логіки змісту роботи.

В роботі обов'язково мають бути присутні посилання на наукові статті та монографії. Цитування здійснюється у формі прямої мови, після неї у квадратних дужках вказують номер використаного джерела, із якого взята цитата, та номер сторінки, на якій вона знаходиться у авторському тексті.

Наприклад:

Зазначимо, що Г. Абрамова розробила модель професійної діяльності ідеального фахівця як систему компонентів, серед яких виділимо такі [1, с. 149]: цілі професійної діяльності; ...

Роботи пишуться державною – українською мовою, за винятком списку літератури, де використане джерело записується мовою оригіналу, наприклад, російською, англійською, німецькою тощо.

Прізвища учених перераховуються в алфавітному порядку. Ініціали автора мають йти поряд з його прізвищем, а не переноситись на наступну строку.

Після завершення всіх потрібних попередніх процедур кваліфікаційну роботу подають на кафедру.

РОЗДІЛ 4. ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота відкривається титульною сторінкою, де зазначаються: повна назва Університету, навчально-виховного підрозділу та кафедри; тема кваліфікаційної роботи; освітня програма; освітній рівень; прізвище, ім'я та по батькові здобувача вищої освіти; прізвище, ім'я та по батькові наукового керівника й рецензента (рецензентів), їх наукові ступені та вчені звання; резолюція щодо допуску до захисту.

Текст кваліфікаційної роботи (розпочинається зі змісту, який відображає її структуру (розділи, підрозділи тощо) із зазначенням сторінок їх розміщення.

Кожна сторінка повинна бути пронумерована. Першою сторінкою вважається титульний аркуш, на ній цифра «1» не ставиться, другою вважається сторінка, що містить «Зміст» і далі за порядком. Порядковий номер сторінки проставляється справа верхнього поля.

Кваліфікаційна робота виконується державною мовою або мовою, що вивчається відповідно до освітньої програми.

Обов'язкова умова високої якості кваліфікаційної роботи – її науковість, чітка логіка викладу, правильність мовностилістичного оформлення. Текст повинен бути старанно вивірений автором після комп'ютерного набору перед друком принтером. Відповідальність за достовірність використаних у роботі числових, фактичних даних, цитат тощо несе автор.

Обсяг кваліфікаційної роботи складає 60-70 сторінок машинописного (комп'ютерного) тексту. З них: вступ – 3 сторінки; основна частина: 1 розділ – не більше 1/3 всього обсягу роботи, 2 розділ – до 1/3 всього обсягу роботи; висновки – 2-4 сторінки. Обсяг списку використаних джерел та додатків не входить у розрахунок основного обсягу кваліфікаційної роботи.

Важливо: на панелі «Абзац» вибрати «за шириною», щоб вирівняти текст за лівим і правим краями; виставити «Відступи та інтервали» по 0; спеціальний (абзацний) відступ – 1,25. На вкладці «Рецензування» в групі «Мова» вибрати «Мова» – вибрати «Мова перевірки правопису», у діалоговому вікні «Мова» вибрати потрібну мову – українська. Між ініціалами та прізвищем, між числами та одиницями вимірювання, використовувати нерозривний пропуск: Ctrl+↑ Shift+Space(пропуск). Дужки та лапки безпосередньо охоплюють текстовий блок і відділяються лише зовні пропусками. Кома, крапка, двоєкрапка

ставиться одразу після дужки, слова без пропуску. Заборонено: автоматичні переноси, абзац пропусками!

В машинописному варіанті текст друкується на аркушах формату А4 – шрифт Times New Roman, розмір – 14, міжрядковий інтервал – 1,5. На сторінках залишаються поля (ліве – 30 мм, верхнє, нижнє – 20 мм, праве – 10 мм).

Текст роботи не прийнято перевантажувати маркерами, курсивом, іншими шрифтами.

Заголовки структурних частин науково-дослідної роботи «**ЗМІСТ**», «**ВСТУП**», «**РОЗДІЛ**», «**ВИСНОВКИ**», «**ДОДАТКИ**», «**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**» друкують великими літерами симетрично до набору. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку після номера та в кінці заголовка не ставлять. Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 2 – 4 інтервалам. Кожну структурну частину науково-дослідної роботи треба починати з нової сторінки.

Оформлення рисунків. Рис.2.1 «Назва» – під малюнком, по центру, шрифт Times New Roman (Сур), розмір шрифту 14, жирний. Посилання на ілюстрації науково-дослідної роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад: «рис. 1.1».

Оформлення таблиць. «Таблиця» – по правому краю, шрифт Times New Roman (Сур), розмір шрифту 14, курсивом. Назва таблиці – по центру, шрифт Times New Roman (Сур), розмір шрифту 14, жирний. В таблицях матеріал розміщувати: міжрядковий інтервал – 1; текст – шрифт Times New Roman (Сур); розмір шрифту 14; абзац – без відступу; вирівнювання по ширині.

На всі таблиці науково-дослідної роботи повинні бути посилання у тексті, при цьому слово «таблиця» у тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. Табл. 1.2».

Посилання на додаток, який ілюструє те чи інше положення, робиться у дужках, наприклад: «У нашому дослідженні використовуємо методику ... (див. Додаток А)».

Якщо у додатку одна таблиця, рисунок чи формула, їх також нумерують. Наприклад: Рисунок Б 1.1 – перший рисунок додатка 1; Таблиця Б 2.3 – третя таблиця додатка 2. При посиланні у тексті додатків на рисунки, таблиці слід писати: "...на рисунку Д 1.2" або "...на рис. Д 1.2"; "...у таблиці Д 2.3" або "...у табл. Д 2.3".

Всі зазначені вище елементи повинні мати посилання на джерело або має бути зазначено, що це авторська розробка.

Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлюватися у вигляді таблиць. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» (з великої літери, курсивом) із зазначенням номера. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту (жирним шрифтом).

Будь-яка таблиця, рисунок, схема, діаграма, яка наводиться в тексті роботи, має розкривати суттєві, узагальнюючі моменти роботи, і спрощувати сприйняття, а не ускладнювати його. Всі таблиці і рисунки (схеми і діаграми) слід розміщувати безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці, мати назву та номер.

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці.

Наприклад:

Таблиця 2.2

Дослідження оцінної готовності (за методикою діагностики самоставлення особистості В. Столін та С. Пантілеєва)

Рівні	кількість	% відношення
Низький	10	33,3

Продовж. табл. 2.1

Середній	11	36,6
Високий	9	29,1

На підставі отриманих даних із таблиці 2.1., у респондентів нашої вибірки, згідно методики вивчення самовідносин Р. Пантелеєва, переважає середній (36,6%) рівень прояву закритості. Отриманні дані вказують на те, що в досліджуваних переважає виборче ставлення до себе, а також подолання деяких психологічних захистів при актуалізації інших, особливо в критичних ситуаціях.

Оформлення додатків. «Додаток» – по правому краю, шрифт Times New Roman (Cyr), розмір шрифту 14, жирним. Посилання на додаток, який ілюструє те чи інше положення, робиться у дужках, наприклад: «У нашому дослідженні використовуємо методику ... (див. Додаток А)».

На захист кваліфікаційної роботи має представити протоколи емпіричного дослідження (паперові бланки опитувальників, заповнені

досліджуваними, протоколи спостережень, експериментів тощо), що виступають додатками до кваліфікаційної роботи).

Важливим компонентом є апробація результатів дослідження – тези доповіді або стаття (ксерокопія тез доповіді або статті виступають додатками до кваліфікаційної роботи)

Тези – послідовно сформульовані основні ідеї, думки та положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці. Зазвичай, тези є невеликого обсягу (2-4 сторінки), в якому представлені основні положення наукової доповіді без деталізованих пояснень.

Наукова стаття – наукова робота, в якій викладено проміжні або кінцеві результати наукового дослідження, висвітлено окреме питання за обраною темою, сфокусовано науковий пріоритет автора, що робить результати дослідження надбанням фахівців.

Мовні/мовленнєві стандарти-кліше для написання наукової роботи

Мовні кліше для викладу тексту в теоретичній частині кваліфікаційної роботи

Проблема є мало розробленою / недослідженою / заслуговує на особливу увагу...

Проблема заслуговує на особливу увагу...

Проблема не була об'єктом спеціального вивчення...

Уважного ставлення дослідників останнім часом вимагає питання

...

Можна виокремити досить значну кількість психологічних досліджень...

Аналіз проблеми свідчить про відсутність загальноприйнятого визначення поняття...

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі... свідчить про багатогранність та складність цього феномену...

Дослідники дійшли висновку...

На сьогоднішній день багато дослідників... У

У сучасному науковому знанні все більше утверджується поняття...

Отже, на сьогодні досить поширеною є думка про те...

У зв'язку з цим цікавими є результати дослідження...

У цілому, можна констатувати, що...

У концепції В. Рибалка цей феномен розглядається як...

На думку В. Кутішенко, під поняттям... розуміється... М. Ботришевський, Т. Титаренко поняття... визначають як... З. Фрейд тлумачить поняття... як...

У працях... висвітлюються проблеми...

Важливим також є дослідження І. Остапенко щодо...

Крім того, привертають увагу дослідження...

Подібної точки зору дотримуються...

Серед українських дослідників цієї проблеми слід, насамперед, указати на праці Л. Долинська [30], О. Мірошніченко [9], які розглядають...

Окрім того, як підкреслює Л. Коpecь [39], можна говорити про особливості...

У контексті проблеми нашого дослідження привертають увагу також праці... в яких визначено, що...

Вивчаючи досвід зарубіжних авторів [34; 54; 62 та ін.], які визначають...

Водночас у більшості праць, на нашу думку, недостатня увага приділяється аналізу...

Отже, незважаючи на певні відмінності в термінах... принципів відмінностей у розумінні змісту та структури (поняття..., явища..., феномена... тощо) немає...

Мовні кліше для викладу змісту в емпіричній частині кваліфікаційної роботи

Метою констатувального експерименту було...

Відповідно до структури (досліджуваного явища) було визначено методичну базу дослідження...

Отримані статистичні дані було проаналізовано...

Математичне опрацювання даних та графічна презентація здійснювалися за допомогою...

За допомогою опитувальника «...» можна визначити...

Цей опитувальник дав змогу визначити...

Для дослідження... використовувався комплекс методик...

На основі дослідження рівнів...

На першому етапі емпіричного дослідження ми поставили за мету...

Аналіз результатів діагностики...

Як показав аналіз результатів дослідження...

У процесі дослідження було встановлено...

Як видно з табл. 2.1,...

З даних, наведених у табл. 2.2, бачимо, що...

У табл. 2.3 висвітлюється певна тенденція, а саме:...

У табл. 2.4 відображено, що...

Наступний крок у вивченні... передбачав аналіз результатів застосування методики...

У більшості досліджуваних має місце низький та середній рівень розвитку...

Переважає кількість учасників експерименту...

Було проведено аналіз відповідей...

Отже, можна констатувати...

Отримані дані свідчать про те, що...

Установлено, що приблизно половина досліджуваних...

Лише незначна кількість досліджуваних...

Привертає увагу той факт, що майже половина досліджуваних...

Подібні результати отримано...

Визначено особливості прояву...

Проаналізовано статистичні дані...

Встановлено такі статистичні результати...

З'ясовано, що має місце певна закономірність...

За результатами дослідження можна припустити, що...

Щодо окремих проявів досліджуваного явища було встановлено, що...

Важливим моментом нашого дослідження стало визначення...

Результати дослідження дали змогу встановити...

Наступним етапом дослідження стало вивчення...

Це підтверджується й даними, отриманими за опитувальником...

На наступному етапі констатувальної частини емпіричного дослідження було проаналізовано...

Водночас привертає увагу той факт...

Так, зокрема, простежується...

Загалом, аналіз результатів дослідження дав можливість виявити...

Отже, можна говорити про те, що...

Узагальнення результатів дослідження... дає можливість...

Мовні кліше для опису результатів математичної статистики

За результатами кореляційного аналізу...

Виявлено середній прямий (слабкий обернений, сильний прямий) кореляційний зв'язок між ... та ...

За результатами дослідження виявлено статистично значущі відмінності...

Частотний аналіз засвідчив, що ...

У цілому, не виявлено статистично значущих відмінностей...

За критерієм χ^2 також проаналізовано особливості...

Завдання кореляційного аналізу полягає в дослідженні зв'язків між

...

Рівень статистичної значущості (достовірності) результатів...

РОЗДІЛ 5.

ЗАХИСТ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Завершена кваліфікаційна робота, оформлена належним чином надається науковому керівнику для остаточної перевірки та складання відгуку. Здобувач вищої освіти надає керівнику роботу для перевірки на плагіат за допомогою комп'ютерної програми.

Здобувач вищої освіти має право на самостійну перевірку своєї роботи за бажанням, але з дотриманням вимог щодо оформлення електронної версії роботи і термінів процедури.

Плагіат – це несамостійне виконання наукової роботи, тобто використання чужого тексту без посилання на першоджерела або при наявності посилань, але коли об'єм та характер посилань викликають сумнів у самостійності виконання кваліфікаційної наукової роботи або будь-якого з її розділів. Різновидами плагіату визнаються: дослівний виклад основного тексту та парафраза – викладення чужого тексту із заміною слів та виразів без зміни змісту тексту, виконані шляхом копіїювання та дослівного використання тексту, ідей інших авторів без посилання на використані джерела (плагіат), до захисту не допускаються.

Робота допускається до захисту за умови, якщо її текст визнається оригінальним (з високою унікальністю) в межах, визначених у п. 4.4. «Положення про порядок запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних роботах у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна», затвердженого рішенням Вченої ради від 23.12.2019 р. (протокол №5) і введеного в дію наказом президента Університету від 27.12.2019 р. №201.

Виявлені у тексті твору запозичення вважаються правомірними, якщо вони є:

- власними назвами (індивідуальними найменуваннями окремих одиничних об'єктів, у т. ч. найменуваннями установ, назвами праць, які досліджувалися у творі, бібліографічними посиланнями на джерела та ін.);
- усталеними словосполученнями, що характерні для певної сфери знань;
- належним чином оформлені цитуваннями;
- самоцитуванням (фрагментами тексту, що належать авторів твору, опубліковані або оприлюднені в електронній формі ним в інших творах), якщо воно допускається редакційною політикою видання;

- сталими методиками розрахунку елементів конструкцій, вузлів, характеристик, показників тощо .

Для кваліфікаційних робіт бакалавра рекомендованою є така шкала оцінки залежно від кількісного показника рівня оригінальності твору:

Шкала оцінки кваліфікаційної роботи бакалавра залежно від кількісного показника рівня оригінальності твору [2]

Відсоток оригінальності	Рівень оригінальності твору	Рекомендована дія
понад 75%	Високий	Текст вважається оригінальним та не потребує додаткових дій щодо запобігання неправомірним запозиченням. Передається на розгляд Експертній комісії
від 55% до 75%	Задовільний	Наявні окремі ознаки академічного плагіату. Слід пересвідчитись у наявності посилань на першоджерела для цитованих фрагментів. Передається на розгляд Експертній комісії, яка визначає необхідність повторної перевірки
від 35% до 54%	Низький	Наявні певні ознаки академічного плагіату, але матеріал може бути прийнятий за умови доопрацювання з обов'язковою наступною перевіркою на оригінальність доопрацьованого твору

Результати перевірки на академічний плагіат оформлюються протоколом засідання кафедри. Строк перевірки не повинен перевищувати два тижні до передзахисту.

Обов'язкова умова високої якості кваліфікаційної роботи – її науковість, чітка логіка викладу, правильність мовностилістичного оформлення. Текст повинен бути старанно вивіреним автором після комп'ютерного набору перед друком принтером. Відповідальність за достовірність використаних у роботі числових, фактичних даних, цитат тощо несе автор.

Керівник відображає у відгуку керівника на роботу інформацію про унікальність тексту та рекомендує роботу (без зазначення оцінки) до захисту на засіданні ЕК. У разі позитивної рецензії наукового керівника роботу передають на зовнішнє (незалежне) та внутрішнє рецензування.

Рецензент має бути визнаним фахівцем тієї галузі, в межах якої виконувалось дослідження, або мати науковий ступінь (кандидат психологічних наук). Здобувачі, які не мають письмової рецензії, до захисту не допускаються. Робота повинна бути переплетена.

Завідувач кафедри, на підставі представлених матеріалів, вирішує питання про допуск здобувача освіти до захисту, про що свідчить відповідний підпис на титульному аркуші випускної кваліфікаційної роботи. У разі негативного рішення це питання розглядається на засіданні кафедри з участю керівника кваліфікаційної роботи. Витяг з протоколу засідання кафедри додається до проекту наказу про відрахування здобувача вищої освіти.

Захист кваліфікаційної роботи відбувається на відкритому засіданні комісії з викладачів кафедри. Випускник представляє до комісії наступні матеріали: переплетену кваліфікаційну роботу; рецензії (зовнішню та внутрішню) на кваліфікаційну роботу.

Під час підготовки до захисту здобувач має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо змісту кваліфікаційної роботи і підготовлені наочні матеріали із найважливішими ілюстративними матеріалами, оформленими комп'ютерної програми PowerPoint.

Структура презентації. На першому слайді представляється тема кваліфікаційної роботи, ППП здобувача вищої освіти, ППП, науковий ступінь і наукове звання керівника кваліфікаційної роботи. На другому слайді подається мета, завдання, об'єкт, предмет і база дослідження. На наступних слайдах послідовно розкривається зміст кваліфікаційної роботи, переважно у таблицях, рисунках, формулах із мінімальним використанням тексту. При створенні презентації основна увага приділяється обґрунтуванню поданих пропозицій. Оформлення таблиць і рисунків здійснюють відповідно до загальних правил.

Обсяг тексту доповіді має відповідати 10 хвилинам виступу. Доповідь повинна відобразити: обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, основні результати аналізу емпіричного дослідження. Особливе місце має бути відведено обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям, та оцінюванню їх ефективності. Читати доповідь під час захисту не рекомендується. Здобувач повинен вільно висловлювати свої думки, лише інколи користуючись друкованим текстом. Після доповіді здобувача вищої освіти члени екзаменаційної комісії ставлять запитання згідно з темою представленої до захисту кваліфікаційної роботи. Відповіді здобувача мають бути конкретними, аргументованими і короткими. За результатами захисту кваліфікаційної роботи приймає рішення щодо оцінки захисту і роботи (враховуючи відзив керівника,

зовнішню рецензію, зміст доповіді, відповіді на запитання). Результат оцінювання заноситься у відомість відповідно до шкали оцінювання: національна та ЄКТС.

Кваліфікаційна робота, виконана відповідно до встановлених цими Методичними рекомендаціями вимог і своєчасно подана на кафедру для реєстрації та перевірки науковим керівником. Кваліфікаційна робота оцінюється за 100-бальною шкалою. При оцінюванні кваліфікаційної роботи Екзаменаційна комісія враховує такі основні компоненти: 1 – вагомість отриманих наукових результатів (до 50 балів) та якість оформлення кваліфікаційної роботи (до 10 балів); 2 – презентацію та представлення результатів роботи під час офіційного захисту (до 30 балів); 3 – оприлюднення результатів кваліфікаційної роботи (до 10 балів).

Критерії, за якими оцінюється виконання та захист роботи:

«відмінно» – кваліфікаційна робота є зразковою: актуальність теми та відповідність викладеного в роботі матеріалу темі дослідження; теоретичний, методичний рівень роботи загалом та її практичне значення; вміння автора глибоко дослідити практичні ситуації, провести всебічний аналіз недоліків на конкретних прикладах, уникаючи висновків і пропозицій загального характеру; вміння автора стисло, логічно й аргументовано викладати зміст і результати дослідження, застосовуючи сучасну термінологію, уникати загальних слів, мовних штамів, стилістичних і граматичних помилок, бездоказових тверджень, повторень, дослівного переписування літературних джерел, не виправданого збільшення обсягу роботи за рахунок другорядних матеріалів; використання новітніх наукових публікацій, актуального статистичного матеріалу; творчий підхід виконавця роботи, наявність новаторських підходів до вирішення досліджуваної проблеми; загальне оформлення роботи (відповідність вимогам щодо оформлення, обсягу роботи, акуратності та грамотності тощо); новизна, практичне значення, доповідь логічна і стисла, проголошена вільно, зі знанням справи, відгук і рецензія позитивні, відповіді на запитання членів ЕК правильні і стислі; здобувач вищої освіти має опубліковані наукові праці.

«добре» – тема роботи розкрита, доповідь логічна, проголошена вільно, оформлення роботи в межах вимог, але мають місце окремі недоліки: в теоретичній частині поверхнево зроблений аналіз літературних джерел; недостатньо використані інформаційні джерела підприємства (організації), на базі якого проводилося дослідження; у відповідях на запитання членів ЕК припускаються неточності, мають місце зауваження в рецензіях та відгуку до змісту роботи, на які здобувачем вищої освіти не надані аргументовані відповіді;

«задовільно» – тема кваліфікаційної роботи в основному розкрита, але: мають місце недоліки змістовного характеру, нечітко сформульована мета роботи, теоретичний розділ має характер запозичення; припущення, гіпотези, викладені в третьому розділі, недостатньо обґрунтовані; рецензії і відгуки містять істотні зауваження; доповідь зроблена з використанням неякісного демонстраційного матеріалу; не всі відповіді на запитання членів ЕК правильні або повні; є зауваження щодо оформлення кваліфікаційної роботи.

«незадовільно»: нечітко сформульована мета кваліфікаційної роботи та завдання дослідження; розділи практично не пов'язані між собою; відсутній критичний огляд сучасних вітчизняних та зарубіжних літературних джерел; аналіз виконаний поверхово або взагалі відсутній; висновки носять декларативний характер; оформлення роботи не відповідає вимогам, наведеним у рекомендаціях; доповідь зроблена з використанням неякісного демонстраційного матеріалу; відповіді на запитання членів ЕК неточні або неповні.

Результат захисту кваліфікаційної роботи (оцінка та рішення комісії про присвоєння випускнику відповідної кваліфікації) оголошується здобувачам вищої освіти того ж дня після оформлення протоколу засідання екзаменаційної комісії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про випускну кваліфікаційну (дипломну) роботу (проєкт) у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна». URL : https://uu.edu.ua/upload/universitet/normativni_documenti/Osnovni_oficiyni_doc_UU/Osvitnya_d_t/Pol_pro_vipyskny_kvalifikaciiny_diplomny_roboty.pdf
2. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових, навчально-методичних, кваліфікаційних та навчальних роботах у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна». URL : https://uu.edu.ua/upload/universitet/normativni_documenti/Osnovni_oficiyni_doc_UU/Corporativna_cultura/Polozhennya_Antiplagiat_zi_zminamy_vid_26.03.2021.pdf
3. Кондратюк С.М. Методичні рекомендації до написання та захисту кваліфікаційної роботи з підготовки магістрів спеціальності 053 «Психологія» / Уклад : С. М. Кондратюк. Хмельницький : Університет „Україна”, 2021. 47 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПРИКЛАД ЗАЯВИ НА ЗАТВЕРДЖЕННЯ ТЕМИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Керівнику Хмельницького інституту соціальних технологій ВСП
Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»

_____ (наук. ступінь, вчене звання, ПІБ керівника НВП)
студента групи _____
(шифр групи)
освітньої програми

_____ (шифр, назва освітньої програми повністю)
освітнього рівня _____
(назва освітнього рівня)
_____ курсу

_____ (курс)
денної/заочної форми навчання (підкреслити)

_____ (ПІБ студента)

Заява

Прошу дозволити мені виконання кваліфікаційної роботи на тему
« _____ » та призначити науковим
керівником _____
(науковий ступінь, вчене звання, ПІБ наукового керівника)

« ____ » _____ 20__ р. Підпис

Віза наукового керівника

Додаток Б

**ЗРАЗОК ТИТУЛЬНОГО АРКУША КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ**

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
Хмельницький інститут соціальних технологій
Кафедра психології та соціальної роботи

053 Психологія

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ
КОНФЛІКТІВ У ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

Здобувача вищої освіти:

Петрененко Петра Петровича

Науковий керівник к. психол.н., доцент

Рецензент к. психол.н., доцент

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ «_» _____ 202_ року

Хмельницький – 202_

**ЗРАЗОК АНОТАЦІІ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Тема кваліфікаційної роботи «Психологічні особливості взаємодії батьків та дітей підліткового віку»

Здобувач вищої освіти Петрененко Петро Петрович

Керівник Богданова Богдана Богданівна

Кваліфікаційна робота включає 68 сторінок основного тексту, 12 таблиць, 1 рисунок, перелік джерел посилання складає 60 найменувань, 4 додатків.

Ключові слова: взаємодія, міжособистісна взаємодія, батьки, діти, сім'я, підлітки.

Об'єкт дослідження – міжособистісна взаємодія особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості взаємодії батьків та дітей підліткового віку.

За результатами дослідження розроблено комплексну програму щодо гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків.

Висновки та отримані результати можуть бути використані у процесі індивідуальних та групових психологічних консультацій; запропоновані рекомендації підліткам, батькам, психологу, соціальному педагогу щодо покращення міжособистісних взаємовідносин особистості в системі «підліток-батьки».

QUALIFICATION WORK ANNOTATION

Theme of qualification work "Psychological features of interaction of parents and children of teenage age"

Student Petrenenko Petro Petrovych

Head Bohdanova Bohdana Bohdanivna

Qualification work includes 68 pages of the main text, 12 tables, 1 figure, the list of reference sources is 60 titles, 4 appendices.

Keywords: interaction, interpersonal interaction, parents, children, family, adolescents.

The object of research is the interpersonal interaction of the individual.

The subject of research - psychological features of the interaction of parents and adolescents.

According to the results of the study, a comprehensive program for the harmonization of family interaction between parents and adolescents has been developed.

Conclusions and results can be used in the process of individual and group psychological counseling; proposed recommendations to adolescents, parents, psychologists, social educators to improve interpersonal relationships in the system of "adolescent parents".

**ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ БАТЬКАМИ І ДІТЬМИ	7
1.1 Сутність взаємодії особистості у дослідженнях психологів	7
1.2 Формування особистості підлітка у сімейній системі	14
1.3 Особливості сімейної взаємодії батьків та дітей підліткового віку	21
Висновки до розділу	30
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ БАТЬКАМИ І ДІТЬМИ	32
2.1 Програма емпіричного дослідження сімейної взаємодії між батьками і дітьми	32
2.2 Результати емпіричного дослідження сімейної взаємодії батьків та дітей	39
2.3 Зміст комплексної програми щодо гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків	52
Висновки до розділу	64
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	70

Додаток Д

**ЗРАЗОК НАПИСАННЯ ВСТУПУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ**

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що проблема сімейної взаємодії між батьками та дітьми є актуальною та теоретично і практично значущою. Саме у взаємодії з дорослим дитина входить в оточуючий світ, оволодіває цінностями, нормами і правилами, прийнятими в суспільстві. Процес входження дитини в соціальне середовище відбувається під впливом батьків та тієї атмосфери, що склалася в сім'ї. В сім'ях, де панує атмосфера взаєморозуміння, співробітництва, відповідальності, гуманності, діти мають менше порушень фізіологічного та психічного розвитку, проблем у спілкуванні з оточенням, і навпаки, порушення стосунків батьків із дітьми призводить до негативних наслідків. Взаємостосунки в сім'ї та особливості батьківського ставлення впливають на розвиток дитини і на її подальшу поведінку. Досвід, що отримує дитина через взаємодію з батьками, закріплюється і формує відповідні моделі стосунків з іншими людьми, що передаються із покоління в покоління.

Підлітковий вік є мінливим і непередбачуваним, з плином часу все складнішим. Сімейна динаміка психологічних зв'язків з дитиною слабішає і перебуває в конфліктному періоді: опір до батьківського авторитету, бажання порушувати сімейні правила. Сімейне виховання виступає найбільш природнім і відіграє визначальну роль у формуванні підлітка. Зміни, які відбуваються у сім'ї, змінюють її роль у суспільстві, впливають на його стан і розвиток. Тому кожне суспільство зацікавлене у стійкій, духовно і морально здоровій сім'ї. Взаємодія батьків та підлітків особлива своєю емоційною забарвленістю та важливістю для дітей та батьків, який формується стилем виховання, і є цінною у розвитку та формуванні дитини.

Значущість залучення батьків до освітнього процесу, партнерської взаємодії сім'ї і школи на сучасному етапі освітніх перетворень актуалізовано в низці нормативних документів, серед яких: закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про охорону дитинства», Концепція «Нова українська школа»; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років, а також в міжнародних документах – Конвенції ООН про права дитини, Європейській конвенції про здійснення прав дітей, «Гаазькій Конвенції про юрисдикцію, право,

що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей» та ін.

Багато українських та зарубіжних вчених займалися проблемами міжособистісних взаємовідносин, які висвітлювали у своїх працях питання своєрідності міжособистісних відносин особистості. Різні підходи до розуміння проблеми говорять про те, що міжособистісні відносини виступають складним явищем, що відображає якість сформованих відносин. Науковці вивчали зміст міжособистісних взаємин (Б. Ананьєв, Л. Виготський, К. Левін, В. Мерлін, Ф. Хайдер); механізми міжособистісних взаємин (Л. Божович, В. Ольшанський, В. Семенів); внутрішню особистісну основу взаємодії (Д. Ельконін, М. Обозов); процес, що реалізується і формується у спілкуванні (Я. Коломінський, Б. Ломов); класифікація міжособистісних стосунків (М. Обозов, Р. Грановська).

Об'єкт дослідження – міжособистісна взаємодія особистості.

Предмет дослідження – психологічні особливості взаємодії батьків та дітей підліткового віку.

Мета дослідження теоретично обґрунтувати та емпірично з'ясувати особливості сімейної взаємодії «батьки-підлітки»; розробити комплексну програму щодо гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків.

Для досягнення мети дослідження вирішуються наступні **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз сімейної взаємодії між батьками і дітьми.
2. Дослідити емпірично сімейну взаємодію між батьками і дітьми.
3. Розробити комплексну програму щодо гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків.

Методи дослідження: *теоретичні методи:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення; *емпіричні методи:* Методика Ч. Спілберга – Ю. Ханіна, дзеркальний опитувальник І.Марковської для батьків та підлітків «Взаємодія батьки-дитина» (ВВД); опитувальник «Оцінка підлітками поведінки і ставлення до них батьків» (ADOR) Е. Шефера, модифікований З. Матейчиком і П. Ржічаном, адапт. Т. Нещерет; опитувальник дитячо-батьківських відносин (А.Варга, В.Столін); *статистичні методи* – кількісний та якісний аналіз отриманих результатів, математичне опрацювання результатів дослідження за допомогою комп'ютерної програми SPSS-17 – із визначенням середнього значення (для оцінки середнього значення кожного показника).

Теоретична цінність роботи полягає у тому, що подальший розвиток отримали теоретичні засади сімейної взаємодії батьків та

підлітків, в обґрунтуванні комплексної програми з формування гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків

Практична значущість отриманих результатів полягає у розробці та апробації комплексної програми щодо гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків, яка може використовуватися практичними психологами у роботі з підлітками та батьками; обґрунтуванні рекомендацій підліткам, батькам, психологу, соціальному педагогу щодо покращення міжособистісних взаємовідносин особистості в системі «підліток-батьки».

Експериментальна база дослідження: дослідження проводилось на базі благодійної організації «Карітас». Загальна кількість досліджуваних склала 75 осіб, з них: 25 підлітків (13 хлопців, 12 дівчат) віком від 12-14 років, 50 батьків (25 матерів, 25 батьків).

Особистий внесок автора полягає в умінні проводити дослідження, здійснювати обробку даних та узагальнювати отримані результати емпіричного дослідження, опрацьовувати наукову літературу та робити висновки. Автором роботи ґрунтовно вивчено, систематизовано та узагальнено досвід відомих науковців щодо наукових досліджень сімейної взаємодії між батьками і дітьми, в результаті було проведено емпіричне дослідження сімейної взаємодії між батьками і дітьми.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні та практичні результати дослідження було представлено на XVIII Всеукраїнській науковій конференції студентів і молодих вчених „Молодь: освіта, наука, духовність” (12-13 травня 2021 року, м. Київ).

Публікації. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи опубліковано у 1 публікації – у матеріалах наукової конференції.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 68 сторінках.

ЗРАЗОК НАПИСАННЯ ВИСНОВКІВ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

ВИСНОВКИ

Результати теоретико-емпіричного дослідження дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Здійснено теоретичний аналіз сімейної взаємодії між батьками і дітьми. Взаємодія батьків та дітей це проблема доволі складна і несумісна. Складність проявляється через характер людських відносин, несумісність через те, що батьки її не помічають, бо не мають для цього необхідної психолого-педагогічної інформації. Взаємостосунки дитини з батьками й іншими членами сім'ї є тим чинником, що формує як соціальну поведінку, так і особистість у цілому. Проблема вивчення взаємодії батьків та дітей набуває особливої актуальності у період досягнення дітьми підліткового віку. На цьому етапі сімейної динаміки психологічні зв'язки дитини з сім'єю слабшають, проходячи через складний для всіх учасників конфліктний період. Діти прагнуть жити загальним життям із дорослими. Сім'я відіграє визначальну роль у сучасному суспільстві. Формуванню, розвитку дитини сприяє сімейне оточення, в якому реалізуються різноманітні потреби.

2. Емпірично досліджено сімейну взаємодію між батьками і дітьми за допомогою методик, які дозволять вивчити особливості взаємодії як зі сторони батьків так і з сторони дітей. На початку експерименту було розроблено програму емпіричного дослідження (виділені напрями дослідження), поставлені завдання, обрані методики для проведення констатувального етапу експерименту, базу експериментального дослідження та групу досліджуваних. За результатами констатувального експерименту групою ризику виступили підлітки, в яких сильно виражена ворожість з боку батьків та високий рівень директивності; позитивне ставлення до мами та високий рівень автономності та непослідовності зі сторони батька; позитивне ставлення з боку батьків, високий рівень директивного ставлення з боку матері, високий рівень непослідовності зі сторони батька; батьки у яких виникали труднощі у взаємодії з своїми дітьми.

Аналіз виховних позицій батьків і їх оцінок підлітками підтверджує необхідність роботи психологів, педагогів з батьками, які потребують зміни батьківських установок на своїх дітей, у зміні стереотипів у взаєминах зі своїми подорослішавшими дітьми.

3. Розроблено комплексну програму щодо гармонізації сімейної взаємодії батьків та підлітків. Основою для розвитку міжособистісних взаємовідносин підліток-батьки виступили виділені вітчизняними вченими компоненти: поведінковий компонент (спілкування і взаємодію між членами групи); когнітивний компонент (соціальну перцепцію, або взаємооцінки членів групи); емоційний компонент (їх переживання, які носять вибіркового характеру, тобто відносини, що складаються в груп). Комплексна програма включала два етапи: заняття з батьками (батьківський профілакторій, тренінгові заняття), спільні заняття «батьки-підлітки» (тренінгові заняття). Метою комплексної програми підвищити ефективність просвітницької роботи з сім'ями засобами впровадження активних форм просвіти батьків, організувати ефективну взаємодію «батьки-діти» з метою розвитку особистості дитини.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні механізмів взаємодії школи з батьками сімей, що потребують особливої уваги; у формуванні педагогічної культури батьків.

Додаток Ж

ЗОВНІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

**ВСП ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку
людини «Україна»
Хмельницький інститут соціальних технологій**

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Здобувач освіти **Степаненко Степан Степанович**

Тема **Особливості професійного становлення майбутніх
фахівців професії типу «людина-людина»**

Спеціальності 053 «Психологія»

Кваліфікація «Бакалавр з психології»

Освітній ступінь «Бакалавр»

Характеристика кваліфікаційної роботи

Актуальність теми: робота та її зміст відповідає завданню,
сформульовані мета, об'єкт та предмет дослідження вказує про
актуальність теми, обумовленої тим, що ...

Характеристика виконання кожного розділу кваліфікаційної роботи бакалавра, ступінь використання останніх досягнень науки і техніки і передових методів роботи

Кваліфікаційна робота бакалавра подана на рецензію містить 2 розділи.

В розділі 1 – « » –

В розділі 2 – « » –

Вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань:

Наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій

Достовірність результатів і обґрунтування висновків
кваліфікаційної роботи

Оцінка рівня підготовки наочного матеріалу

Позитивні сторони кваліфікаційної роботи

Негативні сторони кваліфікаційної роботи

Оцінка відповідності оформлення кваліфікаційної роботи
нормативним вимогам:

Відгук про роботу в цілому:

Оцінка кваліфікаційної роботи

РЕЦЕНЗЕНТ (прізвище, ім'я, по батькові, посада, місце роботи)

« ___ » _____ 202.. р.

підпис

Поставити відмітку про те, що підпис завірено, печатка установи

Додаток И

ВНУТРІШНЯ РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу
освітнього ступеня «бакалавр»,
виконану на тему:

Психологічні особливості формування захисних механізмів у підлітків

здобувача вищої освіти Андрієнко Андрій Андрійович

Актуальність теми. Кваліфікаційна робота є самостійним змістовним і комплексним науковим дослідженням, яке присвячено актуальній темі особливостей формування захисних механізмів у підлітків. Автор аналізує проблему механізмів захисту психіки в українській та зарубіжній літературі. Вивчає особливості прояву механізмів захисту психіки в підлітковому віці. Здійснює емпіричне дослідження механізмів захисту психіки у підлітків.

Позитивним у роботі є те, що здобувачем вищої освіти розроблено корекційно-розвиваючу програму «Механізми захисту психіки у підлітків». Автор уважно аналізує погляди українських та зарубіжних вчених щодо вивчення механізмів захисту психіки у підлітків.

Наявність самостійних розробок. У роботі проаналізовано особливості формування захисних механізмів у підлітків, проведено дослідження, здійснено обробку даних та узагальнено отримані результати емпіричного дослідження, опрацьовано наукову літературу та зроблено висновки.

Практична значущість висновків і рекомендацій. Результати дослідження обумовлюють практичну значущість роботи, що полягають у тому, що фактичні матеріали, теоретичні положення, висновки дослідження, у тому числі корекційно-розвиваюча програма «Механізми захисту психіки у підлітків», можуть бути використані у практиці роботи психологічних служб закладів освіти для роботи з підлітками.

Загальна оцінка роботи. Загалом цікава й корисна робота. Тема кваліфікаційної роботи розкрита, основні положення та висновки достатньо обґрунтовані.

Кваліфікаційна робота освітнього ступеня «бакалавр» виконана у повному обсязі, відповідає встановленим вимогам і заслуговує оцінки «добре», а її автору, Андрієнко Андрію Андрійовичу може бути присвоєна кваліфікація бакалавра з психології.

РЕЦЕНЗЕНТ (прізвище, ім'я, по батькові, посада, місце роботи)

«___» _____ 202.. р.

Додаток К

**ЗРАЗОК ВІДГУКУ КЕРІВНИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ**

ВІДГУК
наукового керівника на кваліфікаційну роботу
здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
групи ПЛ-1-hm
Васильченко Василя Васильовича
на тему: «Особливості емоційно-почуттєвої сфери студентів»

Тема розкрита у логічній послідовності, проведено детальний аналіз наукових досліджень з проблематики та висвітлені результати експерименту. Структура роботи визначається логічністю, що забезпечило комплексне висвітлення предмету дослідження. Описані результати дослідження відповідають меті та завданням.

Проаналізована достатня кількість джерел, проте є деякі недоліки в оформленні списку використаних джерел, в тексті зустрічаються стилістичні огріхи, граматичні та пунктуаційні помилки.

Основні теоретичні та практичні результати дослідження було представлено на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика» (21-22 грудня 2022р., м. Біла Церква).

Висновки презентують розв'язання завдань дослідження. Вони ґрунтуються на аналізі значного теоретико-практичного матеріалу щодо емоційно-почуттєвої сфери особистості. Результати роботи можна використовувати в практичній діяльності роботи психологами та соціальними працівниками; для розробки тренінгів та корекційних програм, щодо врегулювання та попередження негативних емоційних станів у студентів.

Кваліфікаційна робота виконана за напрямом кафедральної теми, результати цього дослідження мають практичну значущість.

Робота в цілому відповідає поставленим завданням, матеріал викладено чітко, сформульовано висновки дослідження. Вказані зауваження не впливають суттєво на загальну позитивну оцінку роботи.

Все зазначене вище дає підстави говорити про високий рівень самостійності, науковості, достовірності поданого на захист дослідження, а також можливість автора отримати позитивну оцінку атестаційної комісії.

Науковий керівник:

к.психол.н., доцент кафедри
психології та соціальної роботи

Ім'я ПРІЗВИЩЕ

**ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ
ДЖЕРЕЛ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с.
2. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с.
3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
4. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.
5. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с.
6. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
7. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.

**ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ
ЗГІДНО ДСТУ 8302:2015**

Законодавчі та нормативні документи

1. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 22.10.1993. № 3551-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
2. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків: Право, 2016. 82 с.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.

4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII.
Дата оновлення: 28.09.2022. URL :
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 12.03.2020).

Книги

Один автор

1. Ващенко І. В. Професійна успішність працівників правоохоронної сфери: онтологія проблематики. *Проблеми сучасної психології* : Зб-к наук. пр. Кам'янець Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. Вип. 12. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2011. С. 159–168.

2. Клименко В. В. Теоретики-методологічні проблеми психології (психосеміотичний аналіз понять) : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2017. 304 с.

3. Колярова А.О. Розвиток рефлексії тілесного досвіду в умовах різних навчальних середовищ. *Технології розвитку інтелекту*. 2018. Т. 2. № 9 227 (20). URL :
http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/354

4. Ложкін Г. В. Психологічний потенціал успішної особистості. *Успішність особистості: потенціал та обмеження* : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18 березня 2010 р.) / за редакцією М. Л. Смультсон, Л. М. Зінченко. Київ, 2010. С. 31–35.

Два і більше авторів

1. Бабаян Ю. О., Грішман Л. О. Особливості психологічної готовності військовослужбовців до дій в екстремальних умовах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.13. С. 17–21.

2. Бондарук А., Ткаченко М. Тренінгове заняття «Формування позитивного мислення». Світловодськ, 2015. 9 с. URL :
<http://svitlosvit.com.ua/uploads/files/default/treningove-zanyattya-formuvannya-pozit.mislennya.doc>.

3. Павлова И. А., Гуменников И. В., Монастырный Е. А., Барышева Г. А., Касати Ф. Интегральные индексы как комплексные способы оценки благополучия старшего поколения / под науч. ред. докт. экон. наук Барышевой Г. А. Томск : СТТ, 2017. 286 с.

Колективний автор

1. История философии : энциклопедия / Составитель и главный научный редактор А. А. Грицанов. Минск : Интерпрессервис ; Книжный Дом, 2002. 1376 с

2. Котлер Ф. Основы маркетинга: учеб. пособие / пер. с англ. В.Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с.

3. Методичні рекомендації до підготовки та захисту кваліфікаційних робіт магістра зі спеціальності 053 «Психологія» / за ред. Г.А. Пріба. Київ: ІПК ДСЗУ, 2019. 42 с.

4. Соціально-психологічна діяльність психолога в соціономічній сфері : кол. моногр. / Н. В. Волинець, С. М. Кондратюк, Л. В. Левицька, А. П. Фрадинська, І. В. Войціх, О. А. Новікова та ін.; за ред. Н. В. Волинець. Київ : ТАЛКОМ. 2018. 576 с.

Без автора

1. Матеріал для проведення гуманітарної підготовки з персоналом. Тема : Прикордонник – уповноважений представник держави на кордоні. Висока культура поведінки персоналу – запорука позитивного іміджу держави в очах суспільства. Київ, 2013. 8 с. URL : granica.at.ua/document/gumanitarna/gp_tema_14_kultura_povedinki.doc.

Автореферати дисертацій

1. Ковальчук О. П. Психологічні особливості професійної мотивації офіцерів Повітряних Сил Збройних Сил України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 2013. 20 с.

2. Сметаняк В. І. Психологічні особливості ціннісного самовизначення старшокласників : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07 / Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2003. 20 с.

Дисертації

1. Мул С. А. Психологія готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності : дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2016. 539 с.

2. Ставицький О. М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників : дис... д-ра пед. наук : 13.00.07. Хмельницький, 2015. 528 с.

Багатотомні видання

1. Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. 28 жовт. 2014 р., м. Київ: у 2 ч. / уклад.: Л.М. Капченко, С.О. Тарасюк, Л.Г. Авдеев та ін. Київ: ІПК ДСЗУ, 2014. Ч. 1. 218 с.

2. Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть: у 4 т. / гол. ред. В.В. Моргун. Київ: Логос, 2001. Т. 2. 636 с.

3. Словник української мови : в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 3. С. 113.

Електронні ресурси

1. Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 25.03.2020).

Навчально-методичне видання

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТА
ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**
*(для здобувачів вищої освіти спеціальності 053 «Психологія»
освітнього рівня «бакалавр»)*

Матеріали подано в авторській редакції

Укладач: Кондратюк Світлана Миколаївна